

مشروح گزارش دومین سمپوزیوم مناسبات فرهنگی، تاریخی و اجتماعی قفقاز

دومین سمپوزیوم مناسبات فرهنگی، تاریخی و اجتماعی قفقاز با حضور استادان و پژوهشگران برتر با همکاری پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی (با مشارکت مرکز اسناد فرهنگی آسیا و پژوهشکده تاریخ)، مرکز مطالعات راهبردی و آموزش وزارت کشور، بنیاد مطالعات قفقاز، سازمان فرهنگ و ارتباطات اسلامی، دانشکده مطالعات جهان دانشگاه تهران، موسسه مطالعات تاریخ معاصر ایران و جهاد دانشگاهی روز یکشنبه چهارم بهمن در مجتمع فرهنگی وزارت کشور واقع در میدان ونک برگزار شد.

آران نیوز: دومین سمپوزیوم مناسبات فرهنگی، تاریخی و اجتماعی قفقاز با حضور استادان و پژوهشگران برتر با همکاری پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی (با مشارکت مرکز اسناد فرهنگی آسیا و پژوهشکده تاریخ)، مرکز مطالعات راهبردی و آموزش وزارت کشور، بنیاد مطالعات قفقاز، سازمان فرهنگ و ارتباطات اسلامی، دانشکده مطالعات جهان دانشگاه تهران، موسسه مطالعات تاریخ معاصر ایران و جهاد دانشگاهی روز یکشنبه چهارم بهمن در مجتمع فرهنگی وزارت کشور واقع در میدان ونک برگزار شد. دبیر علمی این سمپوزیوم خانم دکتر الهام ملک‌زاده است و در این سمپوزیوم محققان و پژوهشگران ایرانی از جمله سیدجواد طباطبایی، حسین احمدی، احسان هوشمند، و مهدی حسینی تقی‌آباد به سخنرانی پرداختند. جلالی قائم مقام مرکز مطالعات راهبردی و آموزش وزارت کشور در ابتدای همایش با ابراز رضایت از استقبال گسترده محققان قفقاز شناس از برگزاری نخستین و دومین سمپوزیوم ایران و قفقاز تاکید کرد گسترش فعالیت های علمی و مطالعاتی و تحقیقاتی در خصوص روابط ایران و قفقاز برای جمهوری اسلامی دارای اهمیت راهبردی است. سپس خانم دکتر ملک زاده دبیر همایش با تاکید بر گسترش مناسبات فرهنگی و علمی میان ایران و قفقاز گفت که برگزاری و استمرار چنین نشست هایی می تواند بیش از پیش زمینه توجه جدی تر به حوزه قفقاز را فراهم کند.

چهره چندوجهی جغرافیایی قفقاز

نخستین سخنران این همایش مهدی حسینی تقی‌آباد، مدیرعامل بنیاد مطالعات قفقاز بود. حسینی در ابتدای سخنان خود گفت: بر اساس قراردادی که در ۲۱ فوریه ۱۸۲۸ بین ایران و روسیه بسته شد، قفقاز از جغرافیای سیاسی ایران جدا شد و طی نزدیک به دو سده اخیر معاهده ترکمانچای در حافظه تاریخی ایرانیان به نماد رخدادی تحقیرآمیز در ابعاد ملی بدل شده و قفقاز را به موضوعی با وجوهی ویژه برای ایرانیان مبدل ساخته است. حسینی در ادامه افزود: ماجرای قفقاز و ایران به صرف یک رویداد تلخ تاریخی در دومینوی تقلیل یافتن ابعاد جغرافیایی کشور و تبدیل آن به ایران کنونی محدود نمانده و از آن پس قفقاز به منزله موجودیتی جغرافیایی در جوار ایران هم از کشورمان تاثیر پذیرفته و هم بر آن اثر گذاشته است. قفقاز پس از معاهده ترکمانچای نود سال استیلای روسیه تزاری و سپس ۷۰ سال سلطه شوروی را از سر گذرانده است و پس از فروپاشی شوروی نیز بخش شمالی آن شامل جمهوری‌های خودمختار داغستان، چچن، اینگوش، اوستیای شمالی، کاباردینو - بالکاریا و قره‌چای - چرکس و بخش‌هایی از استان‌های استاوروپل و کراسنودار به منزله جزئی از قلمرو فدراسیون روسیه و بخش جنوبی هم شامل سه کشور جمهوری آذربایجان، ارمنستان و گرجستان شده است.

وی در ادامه گفت: اگر به دایره‌المعارف‌ها و یا وبسایت‌های سازمان‌های بین‌المللی و یا وزارتخانه‌های خارجه کشورهای مختلف مراجعه کنیم مشاهده خواهیم کرد که برخی قفقاز را جزئی از اروپا، بعضی جزئی از خاورمیانه، برخی دیگر جزئی از ارواسیای مرکزی و شماری نیز جزئی از آسیا محسوب می‌کنند و این چهره‌ی چندوجهی جغرافیایی یکی از مواردی است که قفقاز را در حاشیه کشورمان اهمیت ویژه‌تری می‌بخشد که به نظر می‌رسد در تمامی طول تاریخ با همه فراز و فرودهایش تداوم داشته است. حسینی با یادآوری این‌که اسلام در عمده‌ی مناطق قفقاز متأثر از ایران و دارای ماهیت میانه‌رو و اصیل بوده است، این منطقه را تحت هجمه تبلیغی افراط‌گرایان و در وضعیتی مخاطره‌آمیز معرفی کرد و با اشاره به نام کوچک فرمانده منصوب ابوبکر بغدادی در ولایت قفقاز داعش، یعنی رستم، شرایط کنونی در قفقاز را به نوعی به حاشیه رفتن و انهدام بیش از پیش میراث ایرانی منطقه که از تعدیات دستگاه تزاری و شوروی جان به در برده بود، به دست افراط‌گراهای آلوده شده به بیروس‌های تزیق شده از خارج منطقه توصیف کرد و همین موضوع را به منزله تهدیدی جدید نسبت به فرهنگ و سنت‌های قفقازی به منزله امتدادی از فرهنگ ایران‌زمین خواند. پدیده‌ای که وجوه مخاطره‌آمیز آن فراتر از مرزهای قفقاز است.

حسینی در ادامه گفت: وقتی به تاریخ منطقه‌ای که اکنون قفقاز خوانده می‌شود می‌نگریم عمده‌ی پژوهش‌ها معتقدند که پیشینه‌ی قفقاز با ایران، بیش و پیش از هر قدرت دیگری گره خورده بوده و وجوه ایرانی تاریخ قفقاز انکارناشدنی است. اما به هر روی قفقاز در طول تاریخ محل کشمکش‌های بزرگ و تاریخ ساز بوده است. درگیری‌های اورارتوها و سکاها، مادی‌ها و سکاها، رومیان و ساسانیان، ساسانیان و خزرها، مسلمانان و خزرها و البته در ایام متأخر ایرانیان و عثمانی‌ها و دست آخر نیز ایرانیان و روس‌ها. از همین منظر ترکیه نیز به منزله وارث روم و عثمانی و البته به واسطه قرابت جغرافیایی‌اش، در قفقاز برای خویش عرصه‌ی کنشگری قائل است و در چارچوب همین نگاه است که داوداوغلو در نظریه عمق راهبردی‌اش ترکیه را به پرندهای تشبیه می‌کند که برای پرواز به دو بال قفقاز و بالکان محتاج است.

وی در پایان گفت: که به رغم پویایی‌های جدید و پیچیده در مسایل منطقه‌ای از جمله قفقاز و اهمیت تحولات و روندهای جاری، با توجه به پیشینه‌ی در هم تنیده‌ی منطقه‌ی موسوم به قفقاز با ایران و تداوم رشته‌های مرئی و نامرئی پیوندهای فرهنگی و اجتماعی و تاریخی این منطقه با ایران به منزله یک کل و البته قرار داشتن آن ذیل جغرافیای ایران فرهنگی، ضرورت دارد که ضمن لحاظ کردن حداکثری مولفه‌های متنوع و متکثر در موضوعات و مباحث گوناگون، در آرایه‌ی تصمیم‌سازی در قبال این منطقه، از چارچوبی مبتنی بر یک نگرش ایرانی به قفقاز، متکی بر تجارب و مستندات تاریخی و فرهنگی و اجتماعی به این منطقه نگریسته شود.

تحریف تاریخ در جمهوری آذربایجان

سخنران دیگر این مراسم حسین احمدی استاد تاریخ دانشگاه آزاد بود. وی با اشاره به تحریف تاریخ در جمهوری آذربایجان به صورت سیستماتیک عنوان داشت که دولت‌مداران این کشور در جنوب قفقاز از طریق سیستم آموزشی نسل‌های ضد ایرانی پرورش می‌دهند و کاری میکنند که شهروندان این کشور از کودکی خصومت ایران را داشته باشند. احمدی گفت با توجه به بررسی‌هایی که در کتابهای درسی کشورهای خاورمیانه انجام شده است، مشخص شده است که اولاً کتابهای درسی این کشورها داده‌های خام متعدد و بدون هدف را به دانش‌آموزان ارائه می‌دهند و معلمین این کشورها نیز از افسار کم درآمد اند. اما در اروپا معلم از طبقه متوسط انتخاب می‌شود.

گسترش روابط فرهنگی و علمی میان ایران و حوزه قفقاز

پس از حسین احمدی، احسان هوشمند پژوهشگر مطالعات قومی به ایراد سخنرانی پرداخت. وی در سخنان خود با اشاره به سفرپژوهشی خود و یک تیم مستند ساز به روسیه و حوزه قفقاز گفت: همراه با رضا حامدی خواه به عنوان تهیه کننده و کارگردان، بیژن صمصامی به عنوان کارگردان، رضا نجاریان و میثاق بحرالعلومیان به عنوان فیلم بردار و عوامل فنی در سفر مطالعاتی خود از مراکز شرق شناسی، ایران‌شناسی و قفقاز شناسی و اسلام شناسی در اکادمی علوم روسیه و فرهنگستان علوم روسیه، بخش ایران موزه اریمتاژ و مراکز نسخ خطی و دانشگاه های دولتی مسکو و سن پترزبورگ و داغستان و اوستیای شمالی و نیز جمهوری آذربایجان بازدید کرده و با دهه‌ها تن از ایران شناسان، اسلام شناسان، شرق

شناسان و قفقازشناسان این مراکز گفتگو و دیدار و مصاحبه صورت گرفته است. وی ابراز امیدواری کرد با کمک و همیاری سازمان های فرهنگی کشور این فیلم مستند بتواند به اهداف خود دست یابد.

هوشمند با اشاره با اسناد خطی ذی قیمت حوزه تمدن ایرانی در مراکز نسخ خطی روسیه و حضور صدها ایرانشناس در روسیه خواستار گسترش روابط فرهنگی و علمی میان ایران و حوزه قفقاز گردید. هوشمند همچنین با اشاره به نقش استالین در تاسیس فرقه های سیاسی و قوم گرا در برخی مناطق ایران خواهان توجه جدی تر محققان این حوزه به اسناد سیاسی حزب کمونیست شوروی سابق برای بررسی عمیق تر تحولات سیاسی ایران معاصر گردید.

وی در بخش دیگری از سخنان خود با اشاره به تلاش گروه های تکفیری جهادی در منطقه قفقاز بویژه منطقه داغستان و چچن، گسترش افراطیگری را یکی از پدیده های موثر بر امنیت وثبات و آرامش منطقه بیان کرد و گفت در دهه های گذشته با گسترش فعالیت جریان های تکفیری که با حکایت مالی برخی کشورهای عربی صورت گرفته متاسفانه جریان تروریستی موفق به جذب نیرو در منطقه قفقاز شده اند. هوشمند همچنین در بخشی دیگر از سخنان خود به تلاش های دولت ترکیه برای نفوذ به حوزه قفقاز اشاره کرد.

هوشمند در ادامه سخنرانی خود افزود متاسفانه ارتباطات علمی و دانشگاهی میان ایران با منطقه قفقاز بسیار محدود است و تبادل استاد و دانشجو میان دانشگاه ها و مراکز علمی دو منطقه بسیار کم است. هوشمند اضافه کرد در جمهوری های داغستان، چچن و اوستیای شمالی بسیاری از نخبگان و استادان و پژوهشگران و دانشجویان علاقمند به گسترش روابط با علمی و آمد و شدهای دانشگاهی با ایران هستند اما متاسفانه در این خصوص برنامه جدی تا به حال تدوین نشده است. حضور اقوامی چون الان ها یا تات ها و کردها و سایر اقوام به عنوان بخشی از اقوام ایرانی در منطقه قفقاز و همچنین وجود مهمترین شاخص معماری چند هزار ساله ایرانی در قفقاز یعنی قلعه دربند در شهر دربند در داغستان روسیه از جمله جاذبه هایی است که هر ایرانی را به سوی توجه به قفقاز جذب می کند.

هوشمند همچنین در پایان با توجه به وجود صدها و هزاران اثر تاریخی و تمدنی و معنوی و فرهنگی به جای مانده از تمدن ایرانی و ایران فرهنگی در منطقه قفقاز خواهان توجه جدی سازمان میراث فرهنگی و صدا و سیما و وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی به این مهم شد.